

Domovina.

(Povest. — Spisal Cvetinomiški.)

II.

ružo jutro navsezgodaj je odšla Brekanova mati Meta po zdravnika. Oče je pa še spal, ravnotako tudi otroci.

Prva se je zbudila Rozalka. Naglo se je oblekla in je stekla iz spalnice v sobo, da bi videla očeta.

Tiho je stopila k postelji, kjer je ležal oče in rahlo dihal; odet je bil čez glavo s težkimi, živopisanimi odejami in slabimi rjuhami.

Rozalka je odgrnila odejo na glavi in je veselo kriknila.

»Papa!«

Oče je odprl oči, stegnil izpod odeje roko in je pobožal otroka z raskavo, žuljavo dlanjo po laseh nad čelom.

»Ali hudo boli?« je vprašala Rozalka.

»Ne boli posebno,« je rekel oče, da ne bi vznemiril otroka...

Kmalu sta prišla tudi Manči in Silva iz spalnice v sobo in prihitela k očetovi postelji.

»Ah, papa!« je zaklicala Silva in se naslonila s komolcem na rob postelje. »Kako težko smo čakali snoči nate!...«

Manči je živo pogledal.

»Res smo težko čakali... Še Rozalka je morala iti na hodnik gledat, če že gre kdo po stopnicah navzgor ali ne. Tako hudo nam je bilo vsem...«

Oče se je nasmehljaj.

»Le pridni bodite, otroci, pa bo vse dobro!«

»Ali hočeš nekaj videti?« je vprašal smehljaje Manči in je poskočil od tal.

»Nekaj lepega sem naredil predvčerajšnjim, sam sem naredil, iz lesa...«

Oče se je začudil.

»Kaj, ti si naredil kaj, ti Manči? ... Daj no, pa pokaži; bom videl, kaj je...«

Manči se je urno zasuknil, švignil v spalnico in je priskakljal z lepoizrezljanim lesenim konjičkom k postelji nazaj.

»Poglej ga! ... Konjiček — hop!...«

S širokoodprtimi očmi je strmel oče zdaj v lesenega konjička, zdaj zopet v Mančeta samega, ki je stal širokorazkoračen poleg Rozalke in Silve.

»Ti si to naredil? Ti, Manči? ... No, si že priden,« je pohvalil dečka.

»Sam je naredil, vse sam,« sta pritrdili hitro sestrici in se ozrli ponosno na bratca.

Manči je zresnobil obraz.

»Menda vendar sam,« je dejal samozavestno in mirno, kakor reče zelo izkušen možak. »Samo mamí ga pa še nisem pokazal, tega konjička . . .«

Ko so se tako razgovarjali, so se odprla kar naenkrat vrata in vstopila sta mati in zdravnik. Zdravnik je bil velik, zastaven človek, oblečen zelo elegantno; imel je visok, svetel ovratnik, pod vratom rdečo kravato, velika očala na ravnem grškem nosu; telovnik je bil vijoličast, videla se je tudi težka srebrna veržica, ki je venomer bingljala izza svetle, črne suknje s škrici.

Manči je skrtil hitro konjička in se je vstopil Rozalki za hrbet, da bi ga ne videl gospod.

Visokovzravnan, levico v hlačnem žepu, desnico na čelu, je stopil zdravnik elastičnih korakov k postelji in se ustavil. Mati je odgrnila naglo odejo. Zdravnik je začel tipati po poškodovani nogi. Izpraševal je očeta toinono, kimal z glavo, kihnil nenadoma z vso silo in se okrenil. Nato je pa potegnil iz notranjega žepa v suknji majhno beležnico in svinčnik in si je nekaj zabeležil. Takoj nato pa se je zopet spravil nad bolno nogo in je tipal, gledal zelo debelo skozi zakajena očala, stisnil včasih in malo prenehal. Potem se je pa globoko sklonil in dodobra premečkal poškodovano nogo od stopala do kolena, da je oče zdajpazdaj zaječal od hudih bolečin.

Končno je velel materi, naj prinese nekaj mrzlih obkladkov. Povezal je nogo, se okrenil, zažrnil zopet bolnika z odejo in se ozrl z osornim pogledom po prazni izbi.

»Grem,« se je poslavljaj in si popravljal z urnimi prsti očala na nosu. »Ni prav nič nevarnega . . . ste lahko brez skrbi . . . V nekaj mesecih, upam, da bom ozdravil poškodovano nogo. Taka poškodba ni ravno ena izmed najhujših. Upam, da bo kmalu vse zopet v najlepšem redu, kakor se spodobi. Jutri tudi pridem in prinesem nekaj potrebnih zdravil.«

Zasuknil se je spretno kakor vrtavka na peti in je smuknil skozi vhod na hodnik ter je odbrzel potem poskočno po stopnicah navzdol . . .

Mati si je odvezala ruto pod vratom, zgrnila jo je lepo ter jo je spravila v omaro, ki je stala poleg postelje . . .

Pri zajtrku je rekel oče:

»Menda me bo ozdravil ta zdravnik. Bog daj, da bi bila noga zopet kmalu dobra, da bi šel lahko na delo.«

Mati pa je odgovorila:

»Tudi jaz mislim tako, Matija; tudi jaz si tako želim: da bi bil ti zopet kmalu zdrav! . . . Božja volja naj se zgodi, in vse bo prav . . .«

»Če bi bil ostal doma,« je govoril oče, »bi se ne bil poškodoval, kakor sem se . . . Pri rudarjih je to drugače: na smrt mora biti pripravljen vsak čas vsakdo, ki si upa v temno jamo pod zemljo . . . In moja želja je sedaj ta: da bi prejkoslej ozdravel in se povrnil nazaj v domovino. Vsi skupaj bomo hiteli domovini v naročje. Samo kdaj bo še to?«

Okrenil je oče glavo k zidu in je zakašljaj hripavo.

Mati si je pa otrla solzo, ki se je zalesketala v njenih očeh.

»Tudi jaz sem že davno mislila na to: da bi se vrnil v domovino ni da bi obdelovali doma domačo zemljo, ne pa prodajali tujcem svoje moči... In to nemirno hrepenenje bi se utešilo edino le na rodni, domači zemlji...«

Kakor da mu reže kdo z ostrim nožem v srce, je bilo očetu:

»In šest let sem že prodajal tujcem svoje moči; šest let sem že garal v tujini, ko bi bil živel lahko mirno doma... Ali je bilo treba Amerike? Za prazen nič?... Ali je bilo treba prodati lepo kmetijo in potem čakati na delo v tujini?... Bolje bi bil storil, ko bi bil ostal doma in delal na polju, kmet v svoji zadovoljnosti, kakor da sem prijel za palico in se napotil, poln smelih in predrznih misli, proti morju... Sedaj imam pač bridko izkušnjo, ki me uči — samo to je dobiček. Poslej, mislim, bo drugače. Videl sem nekaj sveta in ta svet me je naučil spoznavati in ljubiti od dne do dne bolj domačo zemljo...«

To je rekel oče in je zavzdihnil; in mati je tudi zavzdihnila in ni ničesar odgovorila.

Do poznega večera je bilo tiho in mrtvo v sobi. Kakor v mrtvašnici je bilo. Oče je ležal nepremično v postelji in ni premaknil noge. Malo je govoril in, kar je govoril, je bilo dobro premišljeno, kakor naučeno iz kakšne knjige. Venomer mu je stregla mati in ga tolažila, tudi otroci so bili večidel pri očetu.

O mraku je pa prišel Klanškov Polde. Že oddaleč, v veži in na stopnicah, ga je bilo čuti, kako lomasti s svojimi ogromnimi škornji navkreber in kako težko sopiha.

Komaj je bil v sobi in je pozdravil bolnika, se je že sesedel na klop ob peči, vzel iz žepa velik, pisan robec in si otrl znoj s tolstih lic in visokega čela.

»Vroče, vroče!« je zatarnal materi in pljunil.

Mati mu je prinesla čaja, in prisedel je k mizi.

»Kako pa kaj s teboj, Matija, à?« se je okrenil po kratkem molku proti postelji.

Oče je dvignil glavo malo od vzglavlja.

»Še nič boljše,« je rekel. »Zjutraj je bil zdravnik tukaj, pa me seveda še ni ozdravil...«

Polde je potegnil z rokavom preko usten.

»Ta reč ne gre tako hitro, kajne? Lahko se človek poškoduje, težko pa pozdravi. Tako je še zmerom bilo in še zmerom bo.«

»Je res tako,« je pokimala mati. — »Ali si srečal kje Rižnerjevega Janeza, Polde?«

Polde si je zavihal brke in je živahno pogledal.

»Dobro, da si me spomnila na to reč, Meta! — Janez se bo odpeljal drugi teden s svojo ženo čez morje domov. Opoldne sva bila skupaj in sva govorila...«

Materin obraz se je zresnil.

»Pa si je nabral precej denarja tu v Ameriki, ne? ... On ima povsod srečo; od vseh strani mu leti skupaj denar ...«

»Ima srečo, ima,« je zamrmral kakor samzase Polde in je pomežiknil z očmi.

Oče je zamahnil z roko.

»Kaj tisto, če ima denar, ali če ga nima? Da je le zdrav in da bo kmalu doma med domačini in ne med tujci kakor tukaj — to je glavna stvar ...«

»Tudi jaz mislim tako, Matija,« je izpregovoril Polde. »Če je človek doma — to je vse nekaj drugega kakor živeti med tujci in paziti na vsako besedo in na vsako kretnjo ... Jaz sem že večkrat mislil samprisebi, da bi tudi zame ne bilo napačno, če bi pobral šila in kopita in se odpeljal v domovino nazaj ... Sit sem že sveta; tudi vem, kako grenak je kruh tujine ...«

Vse te besede so šle očetu globoko do srca.

»Kakor da govorim jaz iz tvojih ust, Polde, tako se mi zdi, ko poslušam tvoje pripovedovanje ... Da bi bil le enkrat zopet zdrav, potem pa kar hajd v domovino! ... Toda kje denar? Kmetija doma je v tujih rokah — kako bi jo kupil nazaj? Zato ne bom mogel še tako kmalu domov, kakor si želim ... Ampak čez dve leti ... tedaj, mislim, da bomo doma, če bo šlo vse po sreči ...«

Mati se je nanadoma ozrla.

»Glejte, kako srečen je Rižnerjev Janez! Drugi teden bo že na morju in teden pozneje že doma ... Vrhutega se bo povrnil bogat med svojce. — No, seveda, vsak človek nima take sreče. Mi se komaj sproti živimo — kako še, da bi hranili in spravljali, ko nimamo ničesar? ...«

Pogovor se je pletel še naprej, do noči. Mati je zagrnila okna in je napravila luč v sobi. Potem se je pa odpravila v kuhinjo, da pripravi večerjo.

Medtem je pa sedel Polde sam pri mizi; glavo si je podpiral ob dlani in je strmел topo predse v tla.

Otroci so se pa igrali kraj peči na klopi in se veselo pogovarjali. Nihče izmed treh pa ni bil tako živ in srborit kakor Manči, nihče tako gostobeseden in nagajiv kakor ravno on. Vedno je imel dosti govoriti, da sta se Rozalka in Silva prav od srca smejala.

Polde je dvignil glavo.

»Manči! Pojdi no sèm, ti bom dal nekaj ...« je poklical živahnega fantiča.

Manči se je zasuknil — in fec! — pa je bil pri mizi poleg Poldeta. Nič se ni bal njegovega, z redkimi, dolgimi kocinami porastlega obraza; nič se ni ustrašil njegovih težkih lopatastih rok. Pogumno je zrl v njegove oči in se je držal pri tem poredno na smeh.

Polde mu je pomežiknil.

»Kajne, da boš bonbona, Manči? ... E—e, sem vedel, da boš, saj si priden fant ...«

Iz vlekel je iz žepa velik škronicelj.

»Nastavi roko,« se je zasmel Mančetu in mu pogledal v plave oči. Manči je poskočil.

»Ali mi zares mislite dati bonbonov, stric?! ... Ali se pa le šalite?«

»Nikar se ne boj!« ga je potolažil Polde in mu molil z bonboni nabasani škronicelj pod nos. »Glej — tu notri ... Kar naglo nastavi dlan, ti mali neverni Tomaž!«

Oprezno in počasi je nastavil Manči dlan, in Polde mu je nasul v njo dosti bonbonov ...

Rozalka in Silva sta pa stali za Mančetovim hrbtom in se razgovarjali. Videli sta polni škronicelj v Poldetovih rokah in sta naenkra ttudi sami zahrepeneli po bonbonih ...

Kakor da je uganil njiju željo, je zaklical Polde:

»No, prikažita se še vidve! Bonbonov bom dal ...«

Deklici sta se zasmel in stopili korak naprej.

Polde je zakašljaj.

»Kako je ime tebi?« je vprašal Rozalko.

Rozalka se je namuzala.

»Meni je ime Rozalka,« je rekla s pridruženim smehom.

Polde se je pa okrenil k Silvi.

»In tvoje ime?«

Silva je skrila obraz za Rozalkin hrbet.

»Povej!« je silil Polde.

Silva se je še vedno bala.

»Daj no, povej!« jo je sunila Rozalka na skrivaj z nogo.

Polde je pa zmajeval neverjetno z glavo.

»Ali je boječa in plašna!«

Tedaj se je pa Silva ojunačila.

»Jaz sem Silva,« je rekla moško s čistim, sladkozvenečim glaskom.

»Dobro!« jo je pohvalil Polde. — »Rozalka! Silva! ... Roke sèm ... ne skrivati rok za hrbtom ...«

Obedve sta nastavili roke in obedvema je nasul Polde bonbonov v dlani ...

Kmalu je prinesla mati večerjo na mizo. Ko je zagledala otroke pri Poldetu, je nenadoma obstala in pomislila.

»Kako je ime tvojemu fantičku?« se je okrenila k Poldetu.

Polde se je sklonil.

»Ne veš, Meta? ... Konrad mu je ime, mojemu fantku; osem let je star ...«

»Leto mlajši od našega Mančeta,« je zamrmrala mati.

Hitro so povečerjali in odložili žlice na mizo.

Polde se je dvignil izza mize in je prijel za klobuk.

»Bom šel ...«

Tedaj se je zgenilo v postelji in oglasil se je oče.

»Ostani še, Polde, ostani — nikamor se ti ne mudi... Ampak škoda, da ni prišla še tvoja žena s teboj... Tudi fantka bi prav lahko pripeljal katerikrat s seboj... Zdaj pa le še sedi nazaj na klop — se še kaj pomenimo. — Manči, skoči no in pokaži stricu, kaj si naredil!«

Polde je položil klobuk nazaj na svoje mesto in je zopet sedel za peč.

Manči je pa stekel po svojega lesenega konjička v spalnico. S smehom na ustnicah in na zardelih, svežih licih, je priskakljal v sobo nazaj in je postavil konjička na klop.

»Jaz sem ga naredil, jaz sam,« je pogledal Poldetu naravnost v oči.

»Vidiš ga fanta!... To si pa cel umetnik — kajne...« je govoril Polde in vzel konjička v roke. Od vseh strani je ogledoval lepo izrezljano igračko, jo preobračal v svojih šapastih, silnih rokah, in se čudil.

»Ti si naredil to?«

»Jaz,« je hitel Manči.

Polde si je podprl čelo ob dlan.

»Manči!« je poklical fanta.

Fantiček se mu je približal z urnim, poskočnim korakom.

»Ali rad rezljaš take igrače? Ali ti gre to hitro od rok?«

Namesto fanta je pa odgovorila mati, ki je stala s prekrizanimi rokami na prsih tik peči in strmela proti svetilki, ki je le slabo brlela:

»O, rad rezlja, zelo rad... Tudi hitro napravi, če se mu poljubi. — Samo tega lesenega konjička mi pa še ni pokazal...«

Polde je pokimal važno z glavo.

»Iz tega fanta bo pa katerikrat še kaj... Kak kipar lahko... Čisto zares. Samo, če ima fant pravo veselje. Če ne kipar, pa mizar — tudi to je dobro rokodelstvo. Boš videla, Meta, če bo res to, kar rečem jaz. — Ta konjiček je prav lepo izrezljan.«

Oče v postelji je dvignil glavo in pogledal po sobi.

»Misliš res, da bo še kaj iz fanta, Polde?«

»Seveda bo,« je govoril Polde važno in počasi. »Kadar bo zadosti star, se bo že sam odločil, kod in kam. Menim, da bo prav lepo živel, naj si bo že kipar ali mizar — sicer je pa to njegova zadeva, ne moja...«

Utihsil je Polde sredi stavka in je povetil glavo globoko na prsa.

Tedaj je rekla mati:

»Ko bo fant malo starejši, bo že sam izprevidel, kje mu bolj prija. Pa pustimo to stvar pri miru! — Kaj praviš, Polde, ali bomo videli še kdaj svojo domačijo? Jaz zmerom mislim na to...«

Z resnim glasom je odgovoril Polde:

»O tem smo se že ravnoprej malo pogovarjali... Videli bomo domovino, če ne kmalu, pa čez par let gotovo. Takrat pa ne bomo nič več tako zaničljivo govorili o domači zemlji, kakor smo govorili nekdaj, in znali jo bomo ceniti, v tujini poučeni. In nič več si ne bomo želeli nazaj med tujce, da bi živeli in bogateli ti od naših žuljev. Tukaj se

delavcev kar tare. In kdor pride do dela, mora biti vesel; zakaj na tisočine močnih in delaželnih rok je brez posla. Doma pa primanjkuje delavcev, primanjkuje pridnih rok. Čemu hiti vse v Ameriko? Čemu — to vas vprašam, ljudje božji! ... Tam za morjem nas čaka zemlja, ki je potrebna obdelovanja, potrebna delavajenih rok: to je naša zaničevana domovina, iz katere derejo ljudje kar slepo v tuji svet, da jih potem razočara in nauči, ljubiti sveto domačo grudo ...»

»Ali si govoril to ti, Polde, ali sem govoril jaz?« je zakašljajl iz kota oče. »Moje misli si govoril, besedo za besedo, stavek za stavkom ... O, čemu je treba te bridke izkušnje, da spoznamo šele na tuji zemlji rodno grudo?«

Okrenil se je oče z glavo na drugo stran in se je odel s pisanimi odejami čez glavo; ničesar več ni izpregovoril.

Polde je pa še nekoliko časa sedel, potem pa vstal in prijel za klobuk.

»Misliš že iti?« ga je vprašala mati.

»Že!«

Mati si je popravila ruto na glavi.

»Pridi še kdaj, Polde, pa še Berta naj pride — saj veš, Matija tako rad vidi, če ga obiščeš. Tudi fantka pripelji s seboj, Konrada; se bodo otroci lahko skupaj igrali ... In če moreš, reci Rižnerjevemu Janezu, da naj se oglasi pri nas, preden odpotuje v domovino ...«

»Bom že sporočil tako, da bo prav,« je rekel Polde in se pokril. Naglo se je poslovil, odprl duri in odšel.

Rozalka se je pa plašno ozrla proti durim.

»Kako hudo gleda ta stric!« je rekla in se okrenila k materi. »Jaz se ga kar bojim ... Ampak dober je pa kljubtemu ...«

Takoj je bila že tudi Silva pri materi.

»Tudi jaz se bojim tega strica; tako groznovelike brke ima in roke take kakor dve lopati ...«

»Tiho!« je zaukazala mati osorno. »Tako se ne sme govoriti ... Kaj bi pač rekel stric, če bi vse to slišal?«

Manči se je sladko nasmehnil in prijel mater za roko.

»Me ne ima pa stric še najrajši ... Celo pest bonbonov mi je nasul ... Pa tudi jaz imam rad strica, zelo ga imam rad ...«

Mati je pomislila.

»Je res dober človek ta Polde. — Poglej, tudi njega vleče že nazaj v domači kraj. Kakor izkušen, resen stavek govori sedaj. In gotovo mu je bridko pri srcu ob spominu na rodno vas ...«

Zadnje besede je izpregovorila mati čisto tiho in neslišno. Tudi njej se je storilo milo in bridko pri srcu ob spominu na rodno grudo ...

Bilo pa je že pozno v noči. Mesto spodaj je spalo, ulice so bile mrtve in tihe. Nekje v zvoniku se je oglasilo kladivo in je spet utihnilo ...

